

SAMENOPTREKKEN

Competenties in het samenspel met informele zorg

Zorg en Ondersteuning Onbetaald Niet vanuit een beroep

Mantelzorg Vrijwillige inzet Sociale steun

Dit is een hulpmiddel voor sociaal werkers in opleiding bij het ontwikkelen van beroepsbekwaamheid in het samenspel met informele zorg. Je vindt hier een beschrijving van competenties die relevant zijn bij het samen optrekken met informele zorg. Niet in iedere situatie zijn alle competenties aan de orde. Daarnaast komt het voor dat er simpelweg niet aan gedacht wordt. Dit instrument is bedoeld om je aan het denken te zetten. Welke competenties beheers je en pas je toe? Maar ook: welke competenties pas je niet toe? En is dat omdat je deze nog niet beheerst, of omdat het niet aan de orde is of misschien wel omdat er niet eerder bij is stilgestaan?

Bekijk onderstaande competenties en scoor jezelf. Bespreek met begeleiders, collega's en/of in het leerteam wat de betekenis is van de (zelf)score op:

1. **De basishouding**
2. **Competenties in het samenspel met de direct naasten**
3. **Competenties in het bredere netwerk**
4. **Competenties in het zorglandschap**

Deze zelfscore is gebaseerd op het competentieprofiel Samen Optrekken (Brandts, Van der Aa & Wilken, 2023).

Scoor je **basishouding** in het samenspel formele en informele zorg

- 0 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
- 1 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
- 2 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
- 3 Ik handel als vanzelfsprekend.
- 4 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Basishouding	0	1	2	3	4
Generieke competenties (gelden voor beroepskrachten in zorg en welzijn)					
1. Maakt actief contact met informele en formele zorgverleners op basis van gelijkwaardigheid en oprechte interesse.					
2. Is zich bewust van de impact die een ziekte, aandoening, beperking of stressfactoren heeft op het leven van naasten. Gebruikt deze kennis om signalen op te pikken, praktische voorbeelden te geven, de juiste vragen te stellen en hen te helpen om de gevolgen te begrijpen en hiermee om te gaan.					
3. Is nieuwsgierig naar de diversiteit aan perspectieven van informele zorgverleners. Ziet naasten en vrijwilligers als belangrijke bron van kennis waar het gaat om ervaringen, cultuur, levensovertuiging, ziekte(beleving), verwachtingen, taboe en schaamte, gewoontes en gebruiken, dagelijkse dingen en persoonlijkheid van de persoon met de beperking of aandoening. Gebruikt deze kennis om zich goed in te kunnen leven.					
4. Erkent naasten en vrijwilligers als gelijkwaardige gesprekspartner en luistert naar diens inbreng en wensen.					
5. Zorgt voor gezamenlijke besluitvorming (waarbij de zorgontvanger en naasten zoveel mogelijk leidend zijn).					
6. Heeft aandacht voor verschillende posities van informele zorgverleners (zoals liefdesrelatie, ouder-kind relatie, zorgrelatie, vrienden, tolk, contactpersoon, vrijwilliger vanuit een organisatie).					
7. Is zich bewust van machtsverhoudingen, culturele aspecten, sociaaleconomische omstandigheden.					
8. Reflecteert op eigen ervaringen met informele zorg en kiest ervoor om de eigen ervaringen wel of niet (op een gepaste manier) te delen.					
9. Is zich bewust van de eigen visie op 'zorgen voor elkaar' en kan de ander daarin open tegemoet treden.					
10. Staat stil bij eigen gevoelens en bespreekt dit in (bijvoorbeeld) collegiaal overleg.					
11. Is zich bewust van de grenzen aan de eigen expertise of verantwoordelijkheid. Vraagt zich steeds af welke kennis, expertise, kwaliteiten, rol of relatie het best passend is bij de vraag of behoefte. Gaat in contact met informele en formele zorgverleners (ook buiten de eigen organisatie). Stemt regelmatig af met alle betrokkenen (formeel en informeel) en maakt afspraken over de samenwerking.					

Scoor je **competenties in het samenspel met de direct naasten**.

- 0 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
 1 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
 2 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
 3 Ik handel als vanzelfsprekend.
 4 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Competenties in het samenspel met de direct naasten	0	1	2	3	4
Generieke competenties (gelden voor beroepskrachten in zorg en welzijn)					
1. Kan het bewustwordingsproces van 'het zijn van mantelzorger' op gang brengen. Gebruikt in het contact terminologie die passend is bij wat mensen zelf willen.					
2. Kan de mantelzorger of vrijwilliger ondersteunen in het omgaan met de impact van de ziekte, beperking, aandoening, stress en zorgen.					
3. Stimuleert de mantelzorger om een eigen leven te blijven leven en maakt de mantelzorger attent op de valkuilen van het 'mantelzorger zijn'.					
4. Maakt morele dilemma's bespreekbaar. Kan het gesprek aanzwengelen over keuzes en dilemma's die gepaard gaan met het (wel of niet) oppakken van de zorgtaak.					
5. Geeft de mantelzorger informatie en voorlichting over de gevolgen en/of ontwikkeling van een ziekte, beperking of aandoening (waaronder psycho-educatie).					
6. Bespreekt de impact van een ziekte, beperking of stressfactoren op de relatie en herkent rouw en levend verlies in verschillende uitingen.					
7. Denkt vooruit en geeft informatie over wat naasten in de toekomst kunnen verwachten zodat zij keuzes kunnen maken (bijvoorbeeld over wat zij wel en niet kunnen of willen) en voorbereid zijn op (moeilijke) situaties.					
8. Brengt de draagkracht/draaglast, de gezondheidstoestand en het energieniveau van mantelzorgers in kaart en sluit daar op aan. Heeft aandacht voor diverse factoren uit het leven van de mantelzorger zoals werk, hobby's, de eigen gezondheid, sociale contacten. Weet wanneer het nodig is om anderen in te schakelen zoals een huisarts, mantelzorgmakelaar of sociaal (wijk)team.					
9. Bespreekt gestructureerd welke ondersteuningsbehoefte mantelzorgers hebben. Heeft daarbij oog voor de verschillende rollen die de mantelzorger nog meer heeft.					
10. Zet screeningsinstrumenten om stress bij mantelzorgers te meten regelmatig in en geeft daar een gepast vervolg op.					
11. Heeft oog en aandacht voor jonge mantelzorgers (bijvoorbeeld brussen, KOPP-KOV kinderen) en de diverse aspecten uit hun leven zoals vrienden maken, spelen, school, hobby's, sport, puber kunnen zijn, verliefdheid, experimenteren, zelf de kindrol kunnen innemen. Ook wanneer zij zich goed lijken te redden.					
12. Maakt de wensen, mogelijkheden en grenzen van de mantelzorger(s) en de persoon met de ziekte, beperking, aandoening, stress of zorgen bespreekbaar en stelt deze centraal.					
13. Heeft aandacht voor intimiteit en seksualiteit en kan dit op een passende manier bespreekbaar maken.					
14. Maakt bespreekbaar wat er moet gebeuren wanneer de mantelzorger voor korte of voor langere tijd wegvalt en legt afspraken die daaruit voortkomen vast in een zorg of begeleidingsplan.					
15. Is bekend met de term 'ontspoorde mantelzorg', kan dit herkennen, weet welke hulpbronnen en instanties er kunnen worden ingezet en hanteert de meldcode.					
16. Zorgt ervoor dat taak- en rolverdeling besproken wordt en duidelijk is bij wie welke verantwoordelijkheid ligt.					

Scoor je **competenties in het samenspel met de direct naasten, beroep specifiek voor de sociaal werker.**

- 0 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
- 1 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
- 2 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
- 3 Ik handel als vanzelfsprekend.
- 4 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Beroep specifieke competenties van de sociaal werker in het samenspel met de direct naasten	0	1	2	3	4
1. Begeleidt de mantelzorger bij het behouden van of zoeken naar balans tussen draagkracht en draaglast. Zwengelt het gesprek aan over keuzes die daar voor nodig kunnen zijn.					
2. Begeleidt mantelzorgers in hoe er invulling gegeven kan worden aan (veranderde) relaties, wederkerigheid en omgegaan/geleefd kan worden met rouw en levend verlies.					
3. Begeleidt de mantelzorger bij vragen die betrekking hebben op het energieniveau en (positieve) gezondheid. Weet wanneer de verpleegkundige of anderen uit de sociale kaart van betekenis kunnen zijn.					
4. Gaat het gesprek aan over zingeving, het eigen leven blijven leven, hobby's, vrije tijd, werk, studeren, opvoeding.					
5. Kan creatief te werk gaan, bijvoorbeeld om te werken aan energie, ideeën krijgen, stil staan bij eigen gevoelens.					
6. Kan meedenken over praktische zaken zoals arbeid, daginvulling, administratie, huisvesting, technologie, regelt dit zo nodig en herkent daarin zingeving, drijfveren, psychosociale vragen en dilemma's. Kan dit bespreekbaar maken door de juiste vragen te stellen.					

Scoor je **competenties in het bredere netwerk**.

- 0 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
 1 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
 2 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
 3 Ik handel als vanzelfsprekend.
 4 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Competenties in het bredere netwerk	0	1	2	3	4
Generieke competenties (gelden voor beroepskrachten in zorg en welzijn)					
1. Brengt het sociaal netwerk en het zorgnetwerk regelmatig in kaart en weet daar gepaste acties aan te verbinden.					
2. Geeft voorlichting over (de gevolgen van) de ziekte, beperking, aandoening of stressfactoren (psycho-educatie).					
3. Kan de mantelzorger stimuleren en ondersteunen om de regierol te nemen in het (organiseren van het) netwerk ter voorkoming van isolement.					
4. Kan onderscheid maken in netwerkliden die een rol hebben in de zorgvraag en netwerkliden die dat niet (of minder) hebben maar wel bijvoorbeeld de context goed kennen, in wie de zorgvrager vertrouwen heeft. Is zich ervan bewust dat ook contact met deze groep zinvol is en dat het kan bijdragen aan het meedenken in wat zou kunnen werken of aan de bereidheid om iets te veranderen.					
5. Heeft voortdurend aandacht voor wie de zorgvrager vertrouwt, goed kent én hoe het netwerk een rol kan en wil hebben.					
6. Kent de kracht van een vrijwilliger in de rol van maatje of netwerkcoach en zoekt actief contact met de vrijwilliger en vrijwilligersorganisaties.					
7. Bespreekt met de individuele vrijwilliger en de vrijwilligersorganisaties wat de taken, verantwoordelijkheden en beperkingen van de vrijwilliger zijn en heeft hierin een bewakende functie.					
8. Heeft aandacht voor wederkerigheid door niet alleen stil te staan bij 'wie kan er iets voor jou betekenen?' maar ook 'wat betekenen jij voor de ander'?					
9. Is alert op de vrijwilligersklem: weet signalen op te pikken en daar een passend vervolg aan te geven.					
10. Kent de sociale kaart van vrijwilligersorganisaties, verenigingen voor bijvoorbeeld sport, creativiteit of gezelligheid en buurtinitiatieven en/of weet waar die informatie te vinden is.					

Scoor je **competenties als sociaal werker in het bredere netwerk**

- 0 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
 1 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
 2 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
 3 Ik handel als vanzelfsprekend.
 4 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Beroep specifieke competenties van de sociaal werker in het bredere netwerk	0	1	2	3	4
1. Signaleert vragen, behoeften en verandering rondom het sociaal netwerk.					
2. Kan op basis van de kenmerken, verhoudingen en kwaliteit van het netwerk de mantelzorger en de zorgvrager begeleiden bij het organiseren van het netwerk, het vergroten van het netwerk of het verbeteren van (de verhoudingen) in het netwerk.					
3. Begeleidt de zorgontvanger en de mantelzorger bij het nemen van de regierol en verder uitbouwen van het netwerk (daar waar het moeilijk is).					
4. Bespreekt behoeftes en randvoorwaarden om de zorg (tijdelijk) uit handen te kunnen geven.					
5. Kan meedenken over het invulling geven aan (veranderde) relatie(s) en het ondernemen van gezamenlijke activiteiten.					
6. Weet wat redenen kunnen zijn voor naasten en vrijwilligers uit het netwerk om af te haken.					
7. Kan meedenken over het behoud van het netwerk en wat daarin van belang is (zoals leren omgaan met veranderd gedrag).					
8. Kan met het netwerk een plan voor de toekomst maken met oog voor wat ieder kan en wil. Is alert op mogelijkheden in de omgeving, zoals buurtbewoners die iets willen betekenen.					
9. Kan gemeenschapsvorming aanjagen, bijvoorbeeld door op basis van signalen verbinding en ontmoeting te realiseren en eventuele randvoorwaarden te creëren.					
10. Kent de kracht van informele netwerken zoals religieuze organisaties, sport- en hobbyverenigingen.					

Scoor je **competenties in het zorglandschap**.

- 0 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
- 1 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
- 2 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
- 3 Ik handel als vanzelfsprekend.
- 4 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Competenties in het zorglandschap	0	1	2	3	4
Generieke competenties (gelden voor beroepskrachten in zorg en welzijn)					
1. Kan de mantelzorger en de zorgvrager begeleiden bij het innemen van hun positie en regievoering met betrekking tot (het agenderen van) de zoektocht in de zorg, bureaucratie, niet werkend beleid.					
2. Kan informele zorgverleners met elkaar in contact brengen om ervaringen te delen maar ook om gezamenlijk een signaal af te geven of oplossingen te vinden.					
3. Kan informatie en hulp bieden bij het aanvragen van zorg vanuit de Wet Langdurige Zorg, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning of de Zorgverzekeringswet.					
4. Kan de weg wijzen waar het gaat om het (regionale) aanbod van zorg, dagbesteding, vrijwilligerszorg, steunpunten mantelzorg, belangenverenigingen, ervaringsgenotengroepen, respijtzorg, buurtinitiatieven en is tevens bekend met gespecialiseerde voorzieningen voor mensen met een zorgvraag en mantelzorgers. Signaleert waar het aanbod onvoldoende aansluit op behoeften en kaart dit aan.					
5. Regelt (in overleg) ondersteuning zodat mantelzorgers de taken kunnen (blijven) uitvoeren of ondersteunt mantelzorgers om dit zelf te doen.					
6. Kan informatie en ondersteuning bieden met betrekking tot regionale en landelijke wet- en regelgeving en mogelijkheden. Zoals het aanvragen van een Verklaring Omtrent Gedrag als vrijwilliger, indicatiestelling, vrijwilligersvergoeding of een mantelzorgcompliment. Koppelt signalen over het effect van wet- en regelgeving terug aan bijvoorbeeld de leidinggevende en beleidsmedewerkers.					
7. Is bekend met (en kan verwijzen naar) lotgenotengroepen, zowel fysiek als digitaal.					
8. Stemt af met ketenpartners, bij een volgende fase van zorg of ondersteuning (bijvoorbeeld van het ziekenhuis naar huis, ziekenhuis naar revalidatie, van klinisch naar ambulant) en zorgt voor een overdracht zodat					

betrokkenen niet steeds hetzelfde hoeven te vertellen en weten waar zij terecht kunnen.					
9. Weet waar de eigen rol en expertise ophoudt en kan dan mantelzorgers in contact brengen met bijvoorbeeld een casemanager of mantelzorgmakelaar.					
10. Is bekend met formele zorgverleners binnen en buiten de eigen organisatie. Weet hen te benaderen voor vragen, overleg en is benaderbaar.					
11. Kan de mantelzorger en de zorgvrager ondersteunen bij het innemen van hun positie en regievoering in het (zorg)netwerk.					
12. Ondersteunt en initieert de aanvraag van zorg, ondersteuning en gezamenlijk overleg zoals een multidisciplinair overleg, familiegesprek of Eigen Kracht Conferentie.					
13. Stelt zich bij beslissingen in de organisatie en beleid regelmatig de vraag wat de impact hiervan is op informele zorgverleners.					
14. Is in staat om knelpunten in werkwijze, beleid en regelgeving te signaleren en te bespreken met leidinggevende of beleidsmakers.					
15. Herkent vraagstukken op het gebied van informele zorg die gerelateerd zijn aan bijvoorbeeld culturele achtergrond, sociaaleconomische status en gender. Maakt deze bespreekbaar met informele zorgverleners zelf, met collega's, beleidsmakers en andere betrokkenen.					

Scoor je **competenties als sociaal werker in het zorglandschap.**

- 5 Op dit kenmerk wordt in mijn praktijk geen beroep gedaan.
6 Ik beheers dit houdingskenmerk/handelingsaspect niet.
7 Ik handel alleen op deze wijze als erom gevraagd wordt.
8 Ik handel als vanzelfsprekend.
9 Hierin ben ik een voorbeeld voor anderen.

Beroep specifieke competenties van de sociaal werker in het zorglandschap	0	1	2	3	4
1. Kan de mantelzorger en de zorgvrager begeleiden bij het innemen van hun positie en regievoering met betrekking tot (het agenderen van) de zoektocht in de zorg, bureaucratie, niet werkend beleid.					
2. Kan informele zorgverleners met elkaar in contact brengen om ervaringen te delen maar ook om gezamenlijk een signaal af te geven of oplossingen te vinden.					

Reflectievragen

1. Wat valt op in deze zelfscore?

2. Geef (gekoppeld aan de competenties die je beheerst) een aantal praktijkvoorbeelden waar de competentie aan de orde was. Wat was het effect van jouw handelen?

3. Welke competenties zijn op jouw praktijkplek niet relevant? Licht kort toe.

**4. Welke competenties zijn relevant maar beheers je nog niet/pas je nog niet toe?
Wat wil je leren/doen en hoe ga je dit aanpakken?**

